

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 373.3.015.31.091.2-048.37(477)
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-105-3>

**ФОРМУВАННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ**

Молнар Тетяна Іванівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет
tetjana_molnar@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9082-4868

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови формування розвивального освітнього середовища в початковій школі як чинника особистісного розвитку здобувачів початкової освіти. **Методи.** Застосовано комплекс методів дослідження, таких як аналіз, синтез, порівняння, дедукція, індукція, узагальнення. **Результати.** З'ясовано, що поняття розвивального освітнього середовища з'явилося в педагогічній та психологічній термінології лише в останнє десятиліття. Воно не має однозначного визначення та постійно еволюціонує, але більшість учених використовує його для комплексного опису специфічних особливостей навчального закладу. Визначено педагогічні умови формування розвивального освітнього середовища в початковій школі, як-от: реалізація ідеї безбар'єрності; диференціація та індивідуалізація навчання учнів; упровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій. Акцентовано увагу на важливості просторово-предметної організації розвивального освітнього середовища, що потребує широкого використання нових технологій, мультимедійних засобів навчання, оновлення навчального обладнання. Важливими завданнями навчальних засобів, дидактичних матеріалів та обладнання є формування інтересу до навчання, сприяння розвитку інтелектуальних, творчих і пізнавальних здібностей здобувачів початкової освіти. **Висновки.** Зроблено висновок, що розвивальне освітнє середовище – це сучасний освітній простір, багатофункціональний, гнучкий, із креативним дизайном, без перенасичення. У розвивальному освітньому середовищі враховуються індивідуальні особливості учнів, їхні потреби та інтереси, що дає змогу кожному працювати відповідно до власного темпу. Усі аспекти розвитку особистості, включаючи когнітивний, емоційний, соціальний і фізичний, беруться до уваги в розвивальному освітньому середовищі.

Ключові слова: *розвивальне освітнє середовище, Нова українська школа, безбар'єрність, диференціація, індивідуалізація, проектна діяльність, дослідницьке навчання.*

**FORMATION OF A DEVELOPING EDUCATIONAL ENVIRONMENT
AT THE NEW UKRAINIAN SCHOOL**

Molnar Tetiana Ivanivna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods
of Primary Education
Mukachevo State University
tetjana_molnar@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9082-4868

The purpose of the article is to substantiate the pedagogical conditions for the formation of a developmental educational environment in a primary school as a factor of personal development of primary school students. **Methods.** A set of research methods has been applied, such as: analysis, synthesis, comparison, deduction, induction, generalization. **Results.** It has been found that the developmental educational environment is a relatively new concept that has entered the thesaurus of pedagogy and psychology only in the last decade. Its content cannot be considered unambiguously defined and stable, but most experts use this concept to describe the specific features of a particular educational institution in a holistic manner. The author of the article has substantiated the pedagogical conditions for the formation of a developmental educational environment in primary school, such as: implementation of the idea of barrier-free access; differentiation and individualization of pupils' learning; introduction of innovative pedagogical technologies into the educational process. Attention

has been focused on the importance of the spatial and subject organization of the developmental educational environment, which requires the widespread usage of new technologies, multimedia teaching aids, and updating of educational equipment. An important task of teaching aids, didactic materials and equipment is to form an interest in learning, to promote the development of intellectual, creative and cognitive abilities of primary education students. Conclusions. It has been concluded that the developmental educational environment is a modern educational space, multifunctional, flexible, with a creative design, without oversaturation. The developmental educational environment takes into account the individual characteristics of students, their needs and interests, which allows everyone to work at their own pace. All aspects of personal development, including cognitive, emotional, social and physical, are taken into account in a developmental educational environment.

Key words: *developmental educational environment, New Ukrainian School, barrier-free education, differentiation, individualization, project activities, research-based learning.*

Вступ. Зміни в суспільстві вимагають переосмислення системи шкільної освіти та акцентування уваги на формуванні учнів життєвих компетентностей, які дадуть їм змогу орієнтуватися у соціальному середовищі, уміло користуватися інформаційним простором, успішно функціонувати на ринку праці, реагувати на потреби часу та виконувати соціально важливі завдання. Однією з ключових засад реформування загальної середньої освіти є проектування сучасного освітнього середовища, спрямованого на підтримку творчого розвитку й мотивації учнів до навчання.

Проблема розвивального освітнього середовища та його впливу на розвиток компетентної особистості залишається актуальною серед численних аспектів сучасної освіти. Закон України «Про освіту» визначає, що метою загальної середньої освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Початкова школа відіграє важливу роль у досягненні цієї мети, створюючи простір для розвитку, навчання, спілкування, взаємодії та спільної діяльності як учителів, так і учнів. На часі – переосмислення парадигми освіти, зміщення акцентів зі знанневого на компетентнісний складник, створення освітнього середовища, центром якого є здобувач, а метою – підготовка гармонійної особистості, котра може ефективно жити й працювати у швидко змінюваних умовах. Важливо не тільки передати учням галузеві знання, а й розвивати навички самостійного здобуття необхідної інформації, її осмислення, здатність прийняття відповідальних рішень. Розвивальне середовище в початковій школі сприяє досягненню цієї мети й виступає як чинник особистісного зростання здобувачів початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема освітнього середовища в контексті реформування початкової освіти стала одним із напрямів педагогічних досліджень, який має ґрунтовну теоретичну основу. За результатами аналізу літературних дже-

рел можна встановити, що дослідження проблематики розвивального освітнього середовища та розроблення його понятійно-категоріального апарату здійснювали Н. Щуркова (освітнє середовище як чинник виховного впливу); В. Бедерханова (освітнє середовище як чинник особистісно-професійного становлення); В. Рубцов (освітнє середовище як форма співробітництва суб'єктів навчання); Н. Гонтаровська (освітнє середовище як чинник розвитку особистості школяра); А. Цимбалару (педагогічне проектування освітнього простору в школі I ступеня).

У форматі дослідження опрацьовано праці В. Батича, В. Слободчика, Д. Соломона, у яких розвивальне середовище представлено як складник соціально-педагогічного проектування освітнього простору; публікації А. Арнольдова, В. Моляко, В. Полонського, у яких розкрито роль освітнього середовища в процесі навчання.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови формування розвивального освітнього середовища в початковій школі як чинника особистісного розвитку здобувачів початкової освіти.

Методи дослідження. Застосовано комплекс методів дослідження, таких як аналіз, синтез, порівняння, дедукція, індукція, узагальнення.

Результати. Концепція «Нова українська школа» встановлює пріоритетні завдання розвитку та виховання особистості, яка є всебічно й гармонійно розвиненою, творчою, патріотичною, відповідальною, здатною до ризику та інновацій, умотивованою на самоосвіту та саморозвиток в умовах сучасності. Серед дев'яти ключових компонентів формули Нової української школи важливим складником визначено створення сучасного освітнього середовища, що забезпечує належні умови, засоби та технології для навчання учнів, педагогів і батьків, які не обмежені лише приміщенням навчального закладу (Концепція, 2016).

Поняття розвивального освітнього середовища з'явилося в педагогічній та психо-

логічній термінології лише в останнє десятиліття. Воно не має однозначного визначення та постійно еволюціонує, але більшість учених використовує його для комплексного опису специфічних особливостей навчального закладу (Долгош, Молнар, 2022). У педагогіці під терміном «розвивальне освітнє середовище початкової школи» мається на увазі комплекс умов, що включає матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні, ергономічні, естетичні та психолого-педагогічні аспекти, спрямований на організацію життя і навчання учнів, їхній розвиток.

Щоб освітнє середовище було розвивальним, воно повинно забезпечити комплекс можливостей для саморозвитку суб'єктів освітнього процесу, включаючи дітей і педагогів. Цей комплекс, на думку К. Гораш, може включати просторово-предметний аспект (навчальні приміщення), соціальний аспект (взаємодія між суб'єктами освітнього процесу) та психодидактичний аспект (зміст і методи навчання) (Гораш, 2021).

Суспільний запит орієнтований на школу, яка є не тільки осередком для навчання, а й простором для повноцінного розвитку дітей, місцем, де формуються успішні та креативні особистості. Забезпечити такий контекст можливо лише в умовах, де існує фізичний комфорт, сприятливий соціальний та психологічний клімат, що активно підтримує кожну особистість, ураховує її потреби, поважає її унікальність особливості. Отже, пріоритетною педагогічною умовою формування розвивального освітнього середовища в початковій школі вважаємо *реалізацію ідеї безбар'єрності*.

У складних соціокультурних умовах заклад освіти стає чутливим до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, які можуть призводити як до позитивних результатів, так і містити загрози, небезпеки, ризики, що, своєю чергою, викликає деструктивні зміни. Для запобігання таким негативним трансформаціям важливо, щоб освітнє середовище було захищеним та безпечним. Безпечне освітнє середовище передбачає наявність безпечних умов для навчання та праці, сприятливої міжособистісної взаємодії, що сприяє емоційному благополуччю учасників освітнього процесу, відсутність проявів насильства та належні ресурси для їх запобігання, спостерігається дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної, соціальної безпеки учнів, учителів та батьків (Деміракі, 2018).

Особливо актуальним сьогодні постає питання створення освітнього середовища, яке буде абсолютно вільним від будь-

яких проявів дискримінації та насильства. Заклад освіти повинен планувати та здійснювати заходи, спрямовані на запобігання різним проявам булінгу. Правила поведінки для учасників освітнього процесу мають гарантувати дотримання етичних норм, повагу до гідності та захист прав і свобод кожної особистості. Усі учні заслуговують на навчання в оточенні, де їхні потреби, включаючи базові, навчальні й додаткові (для дітей з особливими освітніми потребами), належним чином задовольняються. У такому освітньому середовищі спостерігається баланс між навчальними активностями, ініційованими вчителем, і тими, що ініційовані самими учнями. Це середовище створює можливості здійснювати власний вибір, розвивати й удосконалювати практичні навички, отримувати нові знання та формувати позитивне ставлення до інших.

Нова українська школа приділяє особливу увагу створенню інклюзивного, розвивального та мотивуючого освітнього простору. Приміщення, територія освітніх установ облаштовуються з урахуванням принципів універсального дизайну або розумного пристосування. Для дітей з особливими потребами застосовуються спеціальні методики та технології роботи, оснащуються кімнати розвантаження та відпочинку (Бібік, 2017). У цьому контексті важливою є спеціальна підготовка вчителів для роботи з такими дітьми. Вони мають бути ознайомлені з можливими реакціями дітей на труднощі адаптації до спільного навчання з учнями без вад, до правильного сприйняття індивідуальної освітньої програми, запропонованої вчителем, тощо. Заклад освіти повинен установлювати тісний контакт із батьками дітей з особливими освітніми потребами, співпрацювати з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру та залучати їх для надання необхідної підтримки цих дітей у навчанні. Важливою є фаховість такого рівня підтримки.

Перехід до особистісно орієнтованого навчання спрямовує зусилля закладів освіти на те, щоб з їхніх стін виходили люди самодостатні, самостійно й критично мислячі, відповідальні, підготовлені до свідомої та ефективної діяльності в різних галузях життя. У Державному стандарті початкової освіти вказано, що головною метою початкової освіти є гармонійний розвиток дитини, розкриття її талантів, розвиток здібностей, компетентностей, освоєння ключових навичок, що відповідають її віковим та індивідуальним особливостям і потребам (Державний стандарт, 2018). Диференціація навчання спрямовується на врахування

індивідуальних досягнень учнів, які свідчать про їхній особистісний розвиток та формування компетентностей як інтегрованого результату індивідуальної навчальної діяльності. Суть освітнього процесу відповідно до цього підходу полягає у створенні умов для освіти особистості, розкритті й максимальному розвитку її здібностей та інтересів. Навчання і виховання здійснюються з урахуванням природних здібностей та психологічних особливостей кожної дитини. Отже, другою педагогічною умовою формування розвивального освітнього середовища в початковій школі можна вважати *диференціацію та індивідуалізацію навчання учнів*.

Довгий час диференціація навчання у шкільній освіті зазвичай ґрунтувалася на поділі учнів на групи за рівнем успішності – сильні, середні, слабкі – та використанні спеціальних програм для корекції навчального матеріалу відповідно до його складності. Проте на сучасному етапі спостерігається перехід до іншого підходу до диференційованого навчання, орієнтованого на особистість дитини. За основу береться особистісний здобуток учня у знаннях, способах діяльності, в отриманих продуктивних результатах навчання, який порівнюється з попередніми результатами. Зміни в організації навчання повинні бути відображені як у роботі вчителя, так і в сприйнятті самими учнями. Оцінка загальних та спеціальних здібностей учнів, їхніх навчальних особливостей, психолого-педагогічний супровід їх розвитку будуються на основі ставлення до учня як активного учасника власного навчання та процесу саморозвитку (Трубачева, Мушка, 2021).

Так, наприклад, успішність формування ключових компетентностей учнів залежить від урахування їхніх індивідуально-типологічних особливостей, таких як рівень розвиненості навчальної мотивації, ступінь засвоєння знань про методи пізнавальної діяльності, досвід самостійного навчання та здатність до комунікативних і рефлексивних форм діяльності. Значна увага приділяється рівню сформованості мотивації учня. Рівень сформованості мотивації є ключовим індикатором якості та ефективності освітнього процесу, його особистісної орієнтації. Основне завдання вчителя – урахувати індивідуальні особливості учнів під час добору й структурування змісту навчального матеріалу та вибору оптимальних форм, методів і засобів навчання, більшу увагу звертати на посилення мотивів пізнання, сприяти закріпленню віри у власні сили, розвиток відчуття вільного вибору.

Слушно зауважує В. Химинець, що розвивальне освітнє середовище має бути практикоорієнтованим. Це виражається у низці положень: у здобувачів освіти необхідно розвивати пізнавальний мотив (бажання вчитися та дізнаватися), конкретні навчальні цілі (розуміння того, що саме потрібно засвоїти); учні мають виконувати певні дії для набуття ключових і предметних компетентностей; учитель має спрямовувати учнів на знаходження і засвоєння способів дій, які дають їм змогу свідомо застосовувати набуті знання; уміння контролювати дії слід формувати не тільки після вирішення освітніх завдань, а й у процесі їх виконання; освітній процес слід доповнювати життєво важливими та актуальними завданнями (Химинець, 2018).

У цьому контексті одним із важливих питань організації розвивального освітнього середовища є визначення ефективних педагогічних технологій. Тожі третьою педагогічною умовою формування розвивального освітнього середовища вважаємо *впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій*, зокрема технологій проектного та дослідницького навчання.

Здатність учнів проектувати власну діяльність сприяє утіленню ключового принципу сучасної освіти: зв'язку теорії з практикою. По-перше, у процесі проектування учень стає основним суб'єктом навчання, самостійно вибираючи необхідну інформацію та визначаючи її значущість у контексті свого проекту. Це підкреслює активну роль учня в освітньому процесі та розвиває його самостійність. По-друге, у процесі проектування відсутні готові, завершені систематизовані знання. Учень самостійно вирішує завдання з упорядкування та систематизації інформації, встановлення істини. Таким чином, проектна діяльність активізує роль учнів у власному освітньому процесі, сприяючи розвитку критичного мислення, самостійності та творчих навичок.

Упровадження елементів проектування у навчальну діяльність молодших школярів відкриває можливості для усунення одноманітності освітнього процесу, який стає більш динамічним та привабливим; сприяє глибшому засвоєнню матеріалу, позаяк учні не лише отримують знання, а й застосовують їх у конкретних практичних ситуаціях. Такий підхід є квінтесенцією розвивального навчання, де акцент робиться на створенні умов для самореалізації та особистісного зростання здобувачів початкової освіти (Мушка, 2019).

Стосовно технологій дослідницького навчання зазначимо таке. Дослідницьку

діяльність можна розглядати як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, що виникає унаслідок функціонування механізмів пошукової активності та будується на основі дослідницької поведінки. Так, дослідницьке навчання являє собою унікальний підхід до освіти, що ґрунтується на прагненні дитини до самостійного вивчення навколишнього світу. Основна мета цього підходу – формування в учнів готовності та здатності самостійно, творчо вивчати й перетворювати нові форми діяльності в різних сферах людської культури. Головна відмінність між дослідницьким навчанням і проектуванням полягає у тому, що дослідження не передбачає створення будь-якого заздалегідь запланованого об'єкта, його моделі чи прототипу. Дослідження суттєво відрізняється тим, що це процес пошуку невідомого, нових знань і виступає одним із видів пізнавальної діяльності дитини. Дослідницьке навчання акцентує на розвиток критичного мислення, проблемний підхід та вміння вирішувати завдання в умовах невизначеності. Воно сприяє формуванню учнів як активних учасників освітнього процесу, здатних вільно орієнтуватися у світі та ефективно взаємодіяти з новою інформацією (Роціна, 2021).

Відомий психолог, що спеціалізується у галузі дослідницької поведінки й навчання дітей, Б. Хендерсон, пропонує розглядати поняття «вільне дослідження» та «проблемне дослідження». «Вільне дослідження» – це дослідницька діяльність, що базується на допитливості та не передбачає досягнення певного заздалегідь визначеного результату або вирішення конкретного завдання. «Проблемне дослідження» натомість відрізняється від «вільного дослідження» тим, що від самого початку передбачається вирішення якоїсь конкретно поставленої проблеми або завдання. Оцінюючи можливості дослідження і проектування, слід розуміти, що в роботі з учнями початкової школи, безумовно, корисні й проектні методи, й методи дослідницького навчання, а отже, доцільно виконувати і проекти, і дослідницькі роботи.

Що стосується просторово-предметної організації розвивального освітнього середовища, то особливістю Нової української школи є організація такого простору, який сприятиме розвитку творчої особистості – здобувача освіти нової форми. Це вимагає широкого використання новітніх технологій, мультимедійних засобів навчання та оновлення навчального обладнання. Такі цілі досягаються через облаштування різноманітних осередків

у навчальному просторі, таких як: осередок навчально-пізнавальної діяльності, змінний тематичний осередок, місце для ігор та відпочинку, осередок художньо-творчої діяльності, куточок живої природи, класна бібліотека, осередок учителя. Планування та об'ємно-просторова композиція шкільного приміщення вимагають особливих підходів, щоб створити умови для ефективної організації освітнього процесу та сприяти естетичному й фізичному розвитку учнів. Основними завданнями навчальних засобів, дидактичних матеріалів та обладнання є формування інтересу до навчання, сприяння розвитку інтелектуальних, творчих і пізнавальних здібностей здобувачів початкової освіти.

Висновки. Таким чином, розвивальне освітнє середовище – це не просто клас з яскравими меблями, новим обладнанням чи інтерактивним комплексом, це сучасний освітній простір, багатофункціональний, гнучкий, із креативним дизайном, без перенасичення. Однак найголовніший показник – дитина, яка має бути мотивована до навчання, відчувати затишок та бути налаштованою на творче спілкування й активну пізнавальну діяльність. У розвивальному освітньому середовищі враховуються індивідуальні особливості учнів, їхні потреби та інтереси, що дає змогу кожному працювати відповідно до власного темпу. Усі аспекти розвитку особистості, включаючи когнітивний, емоційний, соціальний і фізичний, беруться до уваги в розвивальному освітньому середовищі. Це сприяє гармонійному розвитку особистості дитини та формуванню ключових компетентностей, які необхідні для успішного функціонування у сучасному суспільстві.

Визначено педагогічні умови формування розвивального освітнього середовища в початковій школі: реалізація ідеї безбар'єрності; диференціація та індивідуалізація навчання учнів; упровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні та узагальненні досвіду щодо організації розвивального освітнього середовища в зарубіжних школах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Плеяди, 2017. 206 с.
2. Гораш К.В. Сучасні тенденції змін освітнього середовища закладів загальної середньої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2021. Вип. 2(49). С. 42–47.

3. Деміракі Т.В. Моделивання освітнього простору в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Методичні рекомендації. 2018. 36 с.

4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п/ed20190816#Text>

5. Долгош Н.М., Молнар Т.І. Розвивальне освітнє середовище початкової школи: категорійно-дефінітивний аналіз. *Наука майбутнього*. 2022. Вип. 2(10). С. 147–153.

6. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

7. Мушка О.В. Методологічні принципи проектування освітнього середовища гімназії. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2019 рік*. Київ : Інститут педагогіки, 2019. С. 240–241.

8. Рошчина С.М. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів. *Педагогічний альманах*. 2021. Вип. 12. Ч. 1. С. 34–38.

9. Трубочева С.Е., Мушка О.В. Традиції та інновації у проектуванні освітнього середовища сучасної гімназії. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 45–47.

10. Химинець В.В. Оновлення початкової ланки освіти в контексті євроінтеграційної політики України. *Учитель початкової школи*. 2018. Вип. 9. С. 3–5.

REFERENCES

1. Bibyk, N.M. (2017). *Nova ukrayins'ka shkola: poradnyk dlya vchytelya* [New Ukrainian school: a teacher's guide]. K.: Pleiady Publishing House LLC, 206 p. [in Ukrainian].

2. Horash, K.V. (2021). Suchasni tendentsiyi zmin osvith'oho seredovysheha zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity [Modern trends of changes in the educational environment of institutions of general secondary education]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University*. Uzhhorod, Vol. 2 (49), pp. 42–47 [in Ukrainian].

3. Demiraki, T.V. (2018). Modelyuvannya osvith'oho prostoru v umovakh realizatsiyi kontseptsiyi «Nova ukrayins'ka shkola» [Modeling of the educational space

in the conditions of implementation of the concept «New Ukrainian school»]. *Guidelines*. 36 p. [in Ukrainian].

4. Derzhavnyy standart pochatkovoyi osvity [State standard of primary education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п/ed20190816#Text> [in Ukrainian].

5. Dolgosh, N.M., Molnar, T.I. (2022). Rozvyval'ne osvithne seredovyshe pochatkovoyi shkoly: katehoriyno-definityvnyy analiz [Developmental educational environment of primary school: categorical and definitive analysis]. *Science of the future: a collection of scientific works of students, postgraduates and young scientists*. Mukachevo: Mukachevo State University. Vol. 2(10), pp. 147–153 [in Ukrainian].

6. Kontseptsiya «Nova ukrayins'ka shkola» [The «New Ukrainian School» concept]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

7. Mushka, O.V. (2019). Metodolohichni pryntsyipy proyektuvannya osvith'oho seredovysheha himnaziyi [Methodological principles of designing the educational environment of the gymnasium]. *Annotated results of research work of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine for 2019*. Kyiv: Institute of Pedagogy, pp. 240–241 [in Ukrainian].

8. Roschyna, S.M. (2021). Rozvyval'ne osvithne seredovysheha navchal'noho zakladu yak umova osobystisnoho rozvytku uchniv [Developmental educational environment of an educational institution as a condition for personal development of students]. *Pedagogical almanac*. Kherson: RIPO, Vol. 12, pp. 34–38 [in Ukrainian].

9. Trubacheva, S.E., Mushka, O.V. (2021). Tradytsiyi ta innovatsiyi u proyektuvanni osvith'oho seredovysheha suchasnoyi himnaziyi [Traditions and innovations in designing the educational environment of a modern gymnasium]. *Ukrainian Pedagogical Journal*. Vol. 4, pp. 45–47 [in Ukrainian].

10. Khymynets, V.V. (2018). Onovlennya pochatkovoyi lanky osvity v konteksti yevrointehratsiynoyi polityky Ukrayiny [Updating the primary level of education in the context of the European integration policy of Ukraine]. *Primary school teacher*. Vol. 9, pp. 3–5 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 27.02.2024.
The article was received 27 February 2024.*